

Balkáni anziks

Orbán Viktor és a lőporszagú Nyugat-Balkán

Szent-Iványi Istvánnal Kardos Ernő beszélget

A magyar kormányfő elsősorban azért barátkozik a puccsistának tartott Aleksandar Vučić szerb elnökkel vagy a börtön elől szökésben lévő korábbi macedón miniszterelnökkel, Gruevszkival, mert politikájához szövetségeseket keres. Orbán Viktor feltételek nélkül és azonnal felvenné a nyugat-balkáni országokat az Európai Unióba. Pedig a régi tagállamok már lassítanak, néha teljesen leállítanak a bővítési folyamatot. Egyre nyilvánvalóbb ugyanis, hogy a Balkánon nincs hagyománya sem a demokratikus berendezkedésnek, sem a jogállamnak. Mindez kedvezően megváltoztathatná a jogállamiságot leépíteni igyekvő Orbán uniós megítélését, továbbá a miniszterelnök az új tagállamok társaságában teljesen átalakíthatná az Európai Uniót. Ez a lényege a Szent-Iványi István külpolitikai elemzővel készült interjúnak, de ennek ellenére az egykori külpolitikai államtitkár is úgy gondolja, hogy a Nyugat-Balkán uniós társulása európai érdek is lenne.

– *Gondolja, hogy Orbán Viktor csak megszokásból megy Brüsszel ellen, amikor gyorsítaná a balkáni országok csatlakozását, vagy józan számítás is van mögötte?*

– A jelenleg érvényes hivatalos uniós álláspontot a februárban elfogadott új bővítési stratégia rögzíti. Ez kimondja, hogy a bővítési

folyamat nem áll le, de lassabban, körütekintőbben és szigorúbb feltételekkel folytatódik, mint korábban. Orbán Viktor álláspontja ettől eltér, mert ő nemcsak gyorsítani szeretné a folyamatot, de a feltételeken is lazítana. A magyar kormányfő szeret játszani a tűzzel, de ez most nem öncélú „emberkedés”, hanem stratégiai megfontolások állnak mögötte. Vitathatatlan, hogy a Balkán integrálása az unió közösségébe – a magyar kormányfő sajátos szempontjaitól függetlenül – kifejezetten magyar érdek is. A térséggel határosak vagyunk, s a Balkán potenciális instabilitása számunkra is veszélyt rejthet. A bővítés gazdasági szempontból is fontos magyar érdek, hiszen számunkra természetes expanziós terület, ahol már eddig is szép számmal megjelentek a magyar vállalkozások, s a jövőben is számítunk magyar gazdaság nyugat-balkáni terjeszkedésére. Önmagában a csatlakozás sürgetését tehát nem tartom elhibázottnak, de az problematikus, hogy a magyar kormány mindezt az EU-ban közösen elfogadott szigorú feltételek teljesítése nélkül képzelel el. Pedig nekünk nem a mindenáron való integrálás az érdekünk, hanem az, hogy a balkáni országok először felzárkózzanak az európai államokhoz, teljesítsék a csatlakozás feltételeit, hogy a tagállami működésre jogi, gazdasági és politikai szempontból alkalmassá

váljanak. A magyar kormány viszont a csatlakozás feltételeiről soha nem beszél, pedig csak azok teljesítése után lehetnek a nyugat-balkáni országok az Európai Unió teljes jogú tagjai. Egy elsietett, elkapkodott integráció kikezdheti az egész európai integráció belső kohézióját, és így többet árt, mint használ.

– *Talán épp az a célja Orbán Viktornak, hogy az unió belső kohézióját, pontosabban a jogállami normák érvényesülését gyengítse. Ha egyszerre több ország sem felel meg a demokrácia európai értékeinek, annál kevesebbet foglalkoznak majd velünk. Lehet ez a magyarázat?*

– Ez valóban lehet az egyik indoka a csatlakozás sürgetésének, de a feltételeket nem teljesítő országok csatlakozása alaposan felhívítaná, felvizezná az Európai Unió jogállami feltételrendszerét. Az elhamarkodott bővítés akadályozhatja az integráció további mélyítését, ami a magyar kormány számára újabb szövetségeket jelenthet. Ez azért is lehet fontos, mert jelen pillanatban Magyarországnak az EU-ban a lengyeleken kívül nincs igazi, megbízható szövetségese. Legfeljebb a viseográdi országokkal lehet számolni, de közöttük már tapasztalható az óvatos eltávolodás: sem a szlovák, sem a cseh kormány nem támogatja feltétlenül a magyar kormány minden lépését. Ha Orbán Viktor a balkáni országokat „besegítené” az unióba, akkor azok – reményei szerint – elkötelezett hívei lennének. Azt persze ne felejtsük el, hogy amint egy klasszikus mondta: „A hála nem politikai kategória.”

– *A szerb államfő Vučić lassan minden héten találkozik a magyar*

kormányfővel, de gondolom, valamennyi balkáni miniszterelnök felsorakozna.

– Valóban, a szerb vezetővel Orbán Viktor az idén már háromszor találkozott, ami feltűnő. Ennyit még Putyinnal vagy Erdoğannal sem szokott tárgyalni a magyar kormányfő, pedig ők a példaképei. A gyakori találkozások mögött részben az lehet, hogy máris jelentős magyar befektetések vannak Szerbiában, akárcsak a Nyugat-Balkán mind a hat országában. De nem csak magánbefektetésekről van szó, hisz a kormány is jelentős összegeket fektetett be, elsősorban Szerbiában, azon belül is a Vajdaságban. Emögött persze az a szándék is megjelenik, hogy nem csupán partnereket, hanem elsősorban szövetségeseket keres és igyekszik találni a térségben. Ilyen szövetséges Nikola Gruevszki korábbi macedón miniszterelnök, aki igen kalandos úton jutott el Magyarországra. Őt Orbán nem csupán a szép szeméért, önzetlen barátságból fogadta be, hanem legalább annyira politikai számításból is. Hátha Gruevszki újból szerephez jut hazájában, és akkor majd lehet számítani rá.

– *Mielőtt erről részletesen is beszéltnénk, érdekelné, mi a véleménye az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank számításairól, amelyek szerint gazdasági és politikai reformok híján akár kétszáz évig is eltarthat, amíg a Balkán felzárkózik az unós tagállamokhoz. Érdemes így csatlakozni?*

– Nyilván sokféle számítás létezik, ezeket nem szabad túl komolyan venni. Nem beszélve arról, hogy a csatlakozás feltétele épp a politikai, illetve a gazdasági reform megvalósítása, ennek révén azért a felzár-

közás is nagyon lerövidül. Persze csapdák lehetnek, de vitán felül áll mind politikai, mind gazdasági értelemben is, hogy Magyarország aktív Balkán-politikát folytasson, támogassa a térség országainak felzárkózását. Ezt a magyar külpolitika kritikai elemzését bemutató könyvemben magam is részletesen kifejtettem (*Quo vadis Hungaria? Budapest, Kalligram, 2018.* – A szerk.) De hangsúlyozni szeretném, hogy a Nyugat-Balkán uniós csatlakozását nekünk is csak akkor szabad támogatni, ha ezek az országok megfelelnek az Európai Unió most szigorított csatlakozási feltételeinek.

– *Talán ez utóbbira kevés esélyt lát a francia államfő, hiszen Macron is fékezi a csatlakozást, illetve egy éve megvétózta, hogy Észak-Macedóniával és Albániával elkezdődjön a tárgyalás. Ez mennyire állítja le az egész elkezdett bővítési folyamatot?*

– Macron vétója kikezdte a bővítési folyamat hitelét, és lassította is, de nem állította le. A francia államfő pontosan attól tartott, hogy lehet-e úgy mélyíteni az európai integrációt, ha közben folyamatosan bővül a közösség. A franciák aggodalmai alapján az idén Várhelyi biztos készített egy óvatosabb bővítési stratégiát, ami sokat szigorított a tárgyalások menetrendjén, metodikáján, sőt, még az egész folyamat menet közbe-felfüggesztését is lehetővé tenné. Ennek alapján lassúbb, óvatosabb tempóban ugyan, de újrakezdődhetnek a csatlakozási tárgyalások.

– *Az egész lassításnak van köze ahhoz is, hogy jogállami deficit esetén teljesen tehetetlen az unió – lásd a kritizált magyar vagy lengyel gya-*

korlatot. A szerb elnök, Vučić esetén még államcsíny is szóba került.

– Ez alapvető dilemmája a bővítésnek, nevezetesen: a térség több országában, de elsősorban a kulcsországnak tartott Szerbiában nagyon jelentős visszalépés történt a demokratikus jogok és a jogállamiság terén. A legutóbbi választás eredménye erősen kétségbe vonható. A legtöbb megfigyelő szerint a voksolás és főleg az azt megelőző folyamat sem szabad, sem tisztességes nem volt; az Európa-párti ellenzék bojkottálta a választást, ennek ellenére sok választási csalásról szóló hír érkezett. A választás után felháborodott tömegek ostromolták a belgrádi parlamentet, ahol ma nincs képvisellete az európai értékrendnek. Mind-
eddig nem volt példa arra, hogy a csatlakozási folyamat során jelentős visszalépés történt volna a demokratikus és jogállami berendezkedés terén. Törökország esetét lehetne itt felhozni, de Törökországgal a puccs után azonnal leálltak a tárgyalások, hisz ott mára valójában egy féldiktatúra, de mindenképpen egy igazi autoriter rendszer jött létre. Korábban a csatlakozás mellett az egyik fontos érv az volt, hogy maga a folyamat transzformatív, azaz pozitív hatással van az ország demokratikus és jogállami berendezkedésére. És azt gondolták, hogy a tárgyalás folyamata eszköz ahhoz, hogy az ország Európa-kompatibilissé váljon. Szerbia egyértelműen cáfolni látszik ezt a feltevést.

– *Sokszor elhangzik, hogy van már néhány olyan tagállam, amelyet most fel sem vennének, mert ezekben időközben leépült a jogállam. Köztük bennünket se...*

– Persze, nem kell messzire menni a példaért, legtöbbször Magyarország, Románia vagy Bulgária példájára hivatkoznak. Ugyanis az uniós tagokra már nem könnyű nyomást gyakorolni, de a csatlakozókra még lehet. Szerbia tagságát például ezért sem sürgetik, miközben a magyar álláspont a gyorsítás. Annak ellenére, hogy Szerbiában az elmúlt években lényegesen romlott a jogállamiság helyzete. A bojkottáló demokratikus pártok erre kívánták felhívni a figyelmet. Elég szomorú, hogy ez az unióban sem nagyon érdekelt senkit.

– *Van erre a helyzetre bármilyen stratégiája az uniónak?*

– Igen, mégpedig a stabilokrácia elmélete. Ennek lényege, hogy a Balkánon soha nem voltak demokratikus országok, a jogállamnak nincs semmilyen hagyománya. Ezért elsősorban a stabilitás fenntartására, mintsem a demokratizálásra kell törekedni. A nézet hívei szerint ha egy ország stabil, akkor felesleges az emberi jogok, illetve a jogállamiság érvényesülésén lovgolni, mert még mindig jobb egy stabil, de nem igazán demokratikus, mint egy demokratikus, de instabil ország. Gyorsan le kell szögezmem, hogy ezzel a teóriával nem értek egyet, ugyanis tapasztalatom szerint az úgynevezett stabilnak látszó országok valójában a legkevésbé sem azok. Mind önmagukra, mind szomszédjaikra nézve veszélyt jelentenek. Látjuk: Fehéroroszország is stabilnak számított egészen mostanáig. De ugyanilyen szilárd volt korábban Észak-Macedónia vagy Szerbia is. A választást követő, hetekig tartó tüntetések után látható,

hogy mennyire törékeny ez az úgynevezett stabilitás.

– *Gondolja, hogy az ugyancsak puccsistának tartott Orbán arról győzködi Vučić szerb államfőt, hogy ha már bejutott az unióba, akkor úgysem tudnak ellene tenni semmit?*

– Szerintem erről nem kell győzködni Vučićot, hiszen ő is világosan látja maga előtt a magyar vagy a lengyel példát. Orbán részéről egyértelműen szövetségesek keresésről van szó. Lássuk be, nincs olyan sok uniós partner, aki szövetségesnek tekintené Orbánt. Másrészt helyzeténél fogva Vučić elnök természetes politikai szövetséges, erről sem kell különösebben győzködni őt, tudja ezt magától is. Tehát létezik egyfajta érdek- és értékközösség is a két vezető között. Nem véletlen, hogy a Freedom House legutóbbi jelentésében mindkét országot a hibrid demokráciák közé sorolta. Ami azt jelenti, hogy már egyik ország sem számít demokráciának, de még nem diktatúra. Magyarország az unió tagjai közül egyedüliként, Szerbia pedig több más nyugat-balkáni ország társaságában kapta meg ezt a minősítést. Ezt igazolva, Vučić nemrég elindította a harcot a szabadság utolsó bástyáinak a lebontásáért: nyomozást indított a civil szervezetek ellen, a független, kritikus újságírókat pedig pénzmosás és terrorista kapcsolatok gyanújával vádolta meg. A szerb elnök csillapíthatatlan vágyat érez, hogy korlátlan teljhatalomra tegyen szert az országban, és ettől már egyáltalán nincs messze. A magyar kormányt láthatólag ez cseppet sem zavarja, továbbra is lelkesen támogatja Szerbia feltételek nélküli EU-csatlakozását.

– *Azt tudjuk, hogy a szerb választáson ugyancsak jól szerepelt a Vajdasági Magyar Szövetség. Sokan ezt annak tudják be, hogy a magyar kormány már ötödik éve életben tart egy gazdaságfejlesztési programot. A Prosperitási Alapítványba először 50 milliárdot, azóta újabb milliárdokat tettek. Igaz az, hogy a pénzt szinte ellenőrizetlenül költötték el?*

– Ez a költekezés pontosan annyira transzparens, mint minden más állami költés Magyarországon. Vagyis szinte semennyire. A hihetetlen összegekből jut a vajdasági vállalkozóknak is, de a pénz jó részét nem is a határon túli területek gazdaságfejlesztésére, hanem stadionépítésre, futballakadémiára, csapatok, focisták és a birkózóakadémia támogatására fordítják.

– *A hírek szerint a magyar kormány már akkor adott hárommilliárdot a topolyai Délvidéki Futballakadémiának, amikor az még meg sem alakult. Mészáros Lőrinc pedig állami támogatással egyszerre két stadiont is épített Horvátországban, Eszéken. Így támogatjuk a térség, illetve Szerbia uniós csatlakozását?*

– A vajdasági magyar párt, a Pásztor István-féle VMSZ nem véletlenül szerepelt jól a választáson, nagyon komoly anyagi erő felett rendelkezett. E pénznek leginkább politikai haszna lehet, illetve akik az építkezésben rész vesznek, azok jól járnak. Egyébként pedig még azt sem tudjuk, hogy milyen közbeszerzések zajlottak. Valószínű, hogy a projektek többsége túlázott, de még ezenfelül is sok minden elképzelhető. Gyaníthatóan a hiányzó ellenőrzés miatt a határon túl még annál is több a szabálytalanság, mint itthon.

A fogadó ország ellenőrzésére pedig – a szerb államfő lojalitása miatt – aligha kell számítani. Persze ha lenne Magyarországon független Állami Számvevőszék, akkor annak joga lenne a határon túli pénzköltést is kivizsgálni. Erre azonban egyelőre nem számíthatunk, mert a közpénzek legfőbb őreinek más feladatai lettek: mostanában elsősorban az ellenzéki pártok vegzálásával vannak elfoglalva. Még nem láttam egyetlen olyan ÁSZ-jelentést sem, amely a nyilvánvalóan túlázott hazai állami projektek miatt büntetést javasolt volna.

– *A focinál nagyságrenddel nagyobb befektetés, hogy Mészáros is részt vehet a Budapest–Belgrád vasútvonal építésében. Tehát a két kormányfő viszi az oligarcháit egy világpolitikai célú üzletbe is?*

– A kínai Egy öv – egy út nevű állami projekt az infrastruktúra-fejlesztésen keresztül az ország világpolitikai befolyásának növelésére törekszik. Nem véletlenül fogadta az Egyesült Államok és az Európai Unió erős gyanakvással ezt a projektet. Tudvalévő, hogy a kínaiak megvették a görögországi Pireusz kikötőjét, s egy modern vasútvonal segítségével innen áraszthatnák el termékeikkel Közép-Európát. Kína számára az is üzlet, hogy feleslegesé vált építési kapacitását jó pénzért kihelyezheti a világba. A szerb és a magyar kormányfő elsősorban azért ment bele a Budapest–Belgrád vasútvonal építésébe, hogy megszerezze a kínai kormányfő jóindulatát. Egészen biztosan állítható tehát, hogy az épülő vasút nem a mi térségünk érdekeit szolgálja, hiszen még a jelenleg működő vasúti kapacitás

sincs kihasználva. A beruházás kínai hitelből épül, a hírek szerint négyszázalékos kamattal (bár a hitelszerződést titkosították, ezért a részletek nem ismertek), ami duplája az ilyen célra az EIB által biztosított európai kölcsönöknek.

– *Mondja, mi értelme van annak, hogy a szerbek és a magyarok a két ország adófizetőinek pénzén építsenek a kínai expanzió számára sikert hozó vasútvonalat?*

– Abszolút semmi. Ennek a közel ezermilliárdos beruházásnak magyar szempontból nincs semmi értelme. Persze aki részt vesz az építkezésben, mint Mészáros Lőrinc, annak szép pénzt hoz, de ez valójában egy soha meg nem térülő beruházás. A jelenlegi tudásunk szerint ez soha nem lesz a fő iránya a magyar gazdaságnak vagy a kereskedelemnek. Nonszensz, hogy a 160-180 kilométeres sebességre tervezett pályán elsősorban tehervonatok közlekednek majd lényegesen lassabban. Az egésznek a kézzel fogható értelme csupán a túlárazás révén kereshető milliárdos haszon. Ha a vasút révén némileg felpörög a kereskedelem, akkor a megtérülési idő legalább százharminc év. Vagyis számunkra semmi értelme, legfeljebb a szerbeknek előnyös, mert ott a kínaiak több más beruházást is finanszíroznak.

– *Akkor ennek a beruházásnak a magyar nyertese Mészáros Lőrinc, akit gyakran Orbán Viktorral azonosítanak. Egyébként az ilyen gigantikus beruházás nem segít abban, hogy a Balkánon hatalmon maradjon vagy tovább erősödjön a jobboldal, tehát nem lehet politikai oka?*

– Aligha. Ez nem a jobboldalról szól, hanem az érdekcsoportok nyereszkegéséről. És persze ez elsősorban kínai érdek, akiknek a jobboldal erősítése nem szívügyük. Egy biztos: semmi köze sincs a Nyugat-Balkán európai felzárkóztatásához.

– *Korábban kialakult egy csatlakozási menetrend, ez mennyire lassult le?*

– Ha osztályozni akarjuk a hat csatlakozni akaró országot, akkor eddig Szerbia és Montenegró csatlakozása tűnt a leginkább előrehaladottnak. Ma már itt is vannak kérdőjelek. A két legkevésbé felkészült állam Koszovó és Bosznia-Hercegovina, mindkét ország gazdasága súlyos helyzetben van, komoly politikai okok is hátráltatják a csatlakozásukat. Utána következik valahol az élenjárók és lemaradók között Albánia és Észak-Macedónia. Bosznia-Hercegovina integrálása a legnehezebb, hisz az országnak egy évig kormánya sem volt, és a jövője is állandóan veszélyben van. Az elmúlt időszakban folyamatosan felmerült, hogy a boszniai Szerb Köztársaság népszavazást ír ki a függetlenségéről, miközben a boszniai szerbek lojálisabbak Belgráddhoz, mint Szarajevóhoz. Azt tudni kell, hogy a polgárháborút lezáró daytoni szerződés, ami egy kvázi alkotmány, rendkívül bonyolult államberendezkedési és közigazgatási struktúrát hozott létre, ami szinte kormányozhatatlanná teszi az országot. Ha viszont a békemegállapodást hatályon kívül helyeznék, ahogy azt többen javasolják, akkor az ott élők valószínűleg újból egymás torkának eshetnek, és alig van esély arra, hogy egy újabb, ennél jobban működő alkotmányban

meg tudnának állapodni. Ezenkívül Bosznia-Hercegovina is azt a feladatot kapta az uniótól, hogy előrelépést kell mutatnia az emberi jogok tiszteletben tartásáért, valamint a korrupció és a szervezett bűnözés ellen vívott harcban. Ami persze minden balkáni ország számára fontos teendő. Ebben az országban egyébként a politikai bizonytalanság miatt egyelőre kevés a kínálkozó lehetőség a magyar gazdaság számára, a meglévő potenciált ma még nem tudjuk kihasználni. Pedig a történelmi okok és a földrajzi közelség miatt nagyon is ígéretes terep lehetne számunkra.

– *Komoly magyar érdekeket látunk Észak-Macedóniában, ahonnan korábban sikerült kimenekíteni a börtön elől bujkáló exkormányfőt, Nikola Gruevszkit, s itt Orbán emberei – csakúgy, mint itthon – kezükbe vették a sajtó jelentős részét. Megfigyelők szerint szinte politikai gyarmattá vált Macedónia. Ennek ellenére elbukott a populista politikus utódja, hisz nem Micovszki nyert, hanem a szociáldemokrata Zaev. Itt mi történetelt?*

– Igaz, de nagyon szoros eredmény született, emiatt rendkívül törekeny a helyzet. A 120 fős parlamentben 46 képviselője van Zaev szocdemjeinek és szövetségeseinek, 44 pedig Gruevszki jobboldali pártjának. Zaev miniszterelnök a határidő előtti utolsó pillanatban kötött koalíciós szerződést egy albán párttal, így végre megalakulhat az új kormány, igaz, nagyon csekély többsége lesz a parlamentben.

– *Egyébként az olvastam, hogy Gruevszki pártjának mozgását a magyar kormányfő hivatalában*

tervezik. Összefüggésbe hozható ez a magyar fővárosban élő Nikola Gruevszki személyével?

– Előfordulhat, de ezt nagyon nehéz lenne bizonyítani. A börtön elől menekülő politikus kétségkívül markáns személyiség, de a Macedóniában megjelenő újságokból kiderült, hogy utódja szeretne függetlenedni tőle. Már a szkopjei parlamentben is akadtak olyan jobboldali politikusok, akik Gruevszki ténykedését egy kicsit „soknak” tartották. Gruevszki ugyanis egy Orbán Viktorhoz hasonlítható vezető, aki totális irányítás és ellenőrzés alatt tartotta nemcsak a saját pártját, hanem az egész országot. Sok-sok botránya volt, nemcsak korrupciós ügyek, de nevéhez fűződnek lehallgatások, újságírók megveretési is.

– *Vagyis Gruevszki sokáig élvezni kényszerülhet Orbán Viktor vendégszeretetét, vagy idővel visszamehet Szkopjéba?*

– Jogerős ítélet van ellene, azt biztosan le kéne ülnie. Továbbá négy pere, tehát négy ügye még függőben van. Meglepő, de a bizonyítékok egy része abból a húszezer lehallgatásból keletkezett, amit ő maga rendelt el.

– *Kormányfőként őt is lehallgatják?*

– Nem őt akarták lehallgatni, de mégis sok felvételen szerepel, mert ő is rendszeresen beszélgetett azokkal a vezető politikusokkal, újságírókkal, akiket az utasítása alapján lehallgattak. Ezekből a felvételekből kiderül, hogy ő adott utasítást újságírók megveretésére, korrupciós ügyek végrehajtására. Tehát Gruevszki csak akkor tud

visszamenni, ha az ő pártja nyer, és az új kormány amnesztiát ad neki. De ne feledjük, hogy Gruevszki végül azért mondott le, mert óriási tömegtüntetéseken tiltakoztak ellene. Mindenesetre Magyarországon menedékjogot kapott, sőt, a magyar menekültügyi papírokkal akár még az unió más országaiba is ellátogathat.

– *Akkor őt a magyar kormányfő személyesen vitte az unióba?*

– Mondhatjuk, de azt ne felejtse el, hogy elfogadási parancs van ellene, aminek a teljesítését Magyarország ugyan megtagadta, de ez más országokra nem érvényes.

– *Mivel magyarázza, hogy a magyar hatóságok átcsempészhették Gruevszkit a határon úgy, hogy ez nem verte ki a biztosítékot Európában?*

– Talán azért, mert a macedón kormány sem erőltette nagyon ezt az ügyet. Ők örültek, hogy elment, megszabadultak tőle, mert az otthoni jelenléte zavaró volt. Másrészt a jelenlegi kormányfő sem akart teljesen szembekerülni a magyar kormánnyal. A csatlakozáshoz nyújtott magyar támogatásra és a bővítési biztos Várhelyi Olivér jóindulatára azért nekik is szükségük van.

– *Részben Észak-Macedónia, de a Nyugat-Balkán csatlakozási erőfeszítéseit figyelve kialakulhat egy olyan benyomás, hogy Orbán Viktor politikájának szellemisége a térség országaiban szinte mindenütt jelen van. Mintha a Balkán inkább Magyarországhoz, nem pedig az Európai Unióhoz akarna csatlakozni? Érzelmelek hasonló?*

– Kétségtelen, hogy amíg Orbán Viktor megítélése az európai vezetők között nagyon kedvezőtlen, addig a Balkánon sokkal pozitívabb a megítélése, mint máshol. A magyar miniszterelnököt kemény, harcos embernek gondolják. Az ottani politikai kultúrában kifejezetten előnyösnek számít az úgynevezett macsó típusú személyiség. Majdnem mindenütt ilyenek vannak hatalmon a térségben. Általában igaz, hogy azokban az országokban, amelyekben a kisebbségi érzés tapasztalható a Nyugattal szemben, kifejezetten imponáló Orbán szabadságharca. Az, hogy a magyar kormányfő „szembe mer szállni”, s olykor sikeresen száll szembe a „nyugati hatalmasokkal”, a térség legtöbb országában tiszteletet parancsol.

– *Végeredményben lehet, hogy Orbán Viktor a nyugat-balkáni politikájával kiterjeszti a hatalmát?*

– A térségbeli országokban kifejezetten pozitívan értékeli Orbán Viktor megnyilvánulásait. Hisz rendre arról beszél, hogy támogatja a Nyugat-Balkán csatlakozását. Mégpedig feltételek nélkül, azonnal! Emiatt a kis balkáni államok számára ő lehet a Nagy Testvér, akinek a támogatására feltétlenül szükség van. Ezekben az országokban a jogállamisági finomságoknak és a demokratikus alapjogok tiszteletének nem tulajdonítanak túlzott jelentőséget.

– *Fokozhatja a hatást, hogy a bővítési biztos pozíciójára magyar jelöltet választottak, ami hihetővé is teszi, amit Orbán mond?*

– Persze, mindenki tudja ugyan, hogy Várhelyi Olivér, a bővítésért felelős biztos hivatalosan ugyan

semmilyen kapcsolatban nem állhat a magyar kormánnyal, de azt is tudják, hogy Orbán jelölte a posztra, tehát valószínűleg közel áll hozzá. Ezért még ez is hozzájárulhat a miniszterelnök pozitív megítéléséhez.

– *A helyzet azért bonyolult, mert az unió egyszerűen nem teheti meg, hogy jelen pillanatban ezeket az államokat beengedi az európai közösségbe, hiszen az széttöbbször az uniót. Eközben Orbán politikai érdekből jó eséllyel árulja a csatlakozás reményét?*

– Én ezt inkább befolyásszerzési törekvésnek tartom. Orbán Viktornak 2011-ben volt egy érdekes beszéde, amit nem ismételt meg soha többé, de nem is felejtette el. Azt mondta, hogy Magyarország sokáig a térség középhatalma volt, és most esélye van ezt a státuszt visszaszerezni. Elsősorban azért, mert a közelünkben a nagyobb országok felbomlottak, lásd Jugoszlávia, Csehszlovákia, ezért mi lehetünk a térség egyik meghatározó, jelentős befolyással rendelkező országa. Erre a környezetünk idegesen reagált, ezért többé nem is került szóba a téma, de az ő építkezésének ez a gondolat lehet a háttérben. Keresi a szövetségeseket, növelni akarja a gazdasági és politikai befolyását. Ezzel részben egyet is értenék, ha valódi, tehát egyenrangú partnerekről, nem pedig alárendelt szerepre kényszerített csatlósokról lenne szó. Nekünk ugyanis nem csatlósokra van szükségünk, hanem valódi partnerekre. A befolyásszerzésnek a leghatékonyabb eszköze a média. Igazán komoly mértékben eddig két országban sikerült hídfőállásokat kiépíteni. Egyrészt Szlovéniában,

ahol a jobboldali SDS pártot támogató média van a magyarok kezében. Mivel azonban Szlovéniában nagyon színes és kiegyensúlyozott a médiatér, semmiféle meghatározó vagy többségi szerepe nincs a magyar tulajdonú médiának. Az ország különben sem a Balkánhoz tartozik, ezt nagyon ki is kérnék maguknak. Viszont Észak-Macedóniában nagyon erős befolyásra tett szert egy offshore bejegyzésű, de a helyiek által egyszerűen „magyar médiának” nevezett konglomerátum, amely széles médiaportfóliót birtokol. Van benne televízió, rádió, internet, napilap, hetilap, bulvár egyaránt. Ott valódi, komoly befolyásra tett szert ez a csoport, már a mostani választási kampányban is vastagon részt vett, ami érthető idegességet váltott ki a politikai riválisokból. El is kezdődött egy hivatalos eljárás a helyzet tisztázására. Az előzetes eredmények szerint a konglomerátum mögött áttételesen a Habony Művek áll. Igaz, a cég bejegyzési helye a közép-amerikai Belize. Ezt a helyet azért szeretik a magyar oligarchák is, mert az országnak Magyarországgal nincs kiadatási és adatszolgáltatási egyezménye. Visszatérve az Észak-Macedóniában magyar kézben lévő médiára: a támogatásuk az oknyomozók ismeretei szerint egy budaörsi faházba bejegyzett olívaolaj-nagykereskedő cégen keresztül történik, aki folyamatosan hirdet ebben a médiában. A dolog érdekessége, hogy a hirdető cégnek nincsenek eladásai Észak-Macedóniában, ezért politikai szándékot gyanítanak a hirdetések mögött.

– *Mivel magyarózza azt, hogy a már csatlakozott balkáni országok-*

kal – Horvátországgal, Szlovéniával – hűvösebb a kapcsolata a magyar kormánynak, mint a még csatlakozásra várókkal?

– Ez teljesen érthető, a csatlakozni vágyó országok teljesen kiszolgáltatottak, nekik nagyon is szükségük van támogatókra és szövetségesekre, a tagállamok erre már nem szorulnak rá. Ráadásul az európai országok egy részének púp a hátán a csatlakozás, Magyarország viszont feltétel nélkül, teljes mellszélességgel támogatja őket.

– Ön 2010-ben hazánk nagykövete volt Szlovéniában, s a hatalomra kerülő Orbán-kormány is megtartotta. Orbán liberális szlovén nagykövete-ként könnyen tudta a kormányfő politikáját képviselni?

– Tudható, hogy én még Bajnai Gordon miniszterelnöksége, illetve Balázs Péter külügyministersége idejében kaptam a nagyköveti megbízatást, és foglaltam el állomáshelyemet Ljubljánban. Az első Orbán-kormány akkori külügyminiszterével, Martonyi Jánossal kifejezetten kollegiális – ha neki ezzel nem ártok, akkor azt is mondhatnám – több évtizedes baráti kapcsolatban voltam, s ez egyébként így van a mai napig. Közvetlen felettesem Pröhle Gergely volt, róla is ugyanezt mondhatom el. Ez a védőernyő volt felettem, ezért úgy voltam vele, ha nem kényszerítenek olyan lépésre, ami elveimmel ellentétes, akkor kitöltöm a szolgálati időmet. Ez történt. Mindennaposnak nem számított, de nem is egyedi az én történetem. Társam volt Zágrábban nagyköveti poszton Iván Gábor, aki korábban a Bajnai-kormány államtitkára volt.

– Visszatérve a Balkánhoz, illetve Montenegróhoz, ahol már euró a fizetőeszköz, viszont igen nagy az orosz befolyás. Nincs ennek politikai, néhan politikai kockázata?

– A Nyugat-Balkánon jelenleg három agresszív befolyásszerzési törekvés találkozik, amely a nyugat-balkáni és az európai érdekek érvényesülését keresztezi. Egyszerre van jelen az orosz, a kínai, és érzékelhető a török expanzió is. Az utóbbi elsősorban Boszniában és Koszovóban, tehát a muszlim többségű országokban, de másol is érzékelhető a török jelenlét. A kínaiakról már beszélünk, az Egy övezet, egy út, vagy ha jobban tetszik, az Új selyemút mindenütt jelen van: különösen Szerbiában és Montenegróban. De jelen vannak az oroszok is, gazdasági értelemben leginkább az energiaszállítások révén, de politikai értelemben is. Történelmi és kulturális okok miatt a szerb állampolgárok nyolcvan százalékanak nagyon kedvező a véleménye az oroszokról, a nagy szláv testvért és szövetségest látják bennük. Szerbiában nagyon erősek az orosz katonai és hírszerzési kapcsolatok. Nem véletlen, hogy Vučić elnök kétkulacsos politikát folytat: ugyan folyton az uniós csatlakozás fontosságáról beszél, de az oroszokkal különleges viszonyt tart fenn, és őket megkülönböztetett elbánásban részesíti. Az oroszok egyébként Montenegróban is ott vannak, megvették a fél tengerpartot. Politikai jelenlétük is számottevő, ennek egyik bizonyítéka egy elvetélt puccskísérlet, amelyre még Montenegró NATO-csatlakozása előtt került sor. Az évtizedek óta vezetői szerepet betöltő Milo Đukanović a politikai széljárásnak megfelelően hol az oroszokkal,

hol az európai tagállamokkal „üzletel”. Montenegró NATO-csatlakozásakor erős volt az az aggodalom, hogy vajon meg lehet-e osztani velük minden katonai titkot, hisz túl szorosak a kapcsolatok az oroszokkal.

– *Ön elfogadja azt az állítást, hogy Szerbiára, illetve a térségre Washingtonból úgy tekintenek, mintha Oroszország balkáni lerakata lenne?*

– Ilyen sarkosan nem fogalmaznék, de kétségtelen, hogy katonai és hírszerzési téren ezek a kapcsolatok komoly aggodalomra adnak okot. Igen, bizonyos értelemben ez már nem feltételezés, hanem tények támasztják alá. Tudjuk, hogy azok az orosz titkos ügynökök, akik a NATO-csatlakozás ellen Montenegróban puccsot szerveztek, Szerbiából érkeztek, de a Szkrípál elleni merénylet résztvevői is többször megfordultak korábban Belgrádban. A belgrádi orosz nagykövetség a titkosszolgálat regionális központja, ahol természetesen nem csak diplomaták dolgoznak.

– *Tehát a világpolitika ütközőzónájában vagyunk, ahol a nagyhatalmak játszmaí mellett az uniós csatlakozás csak leágazásnak számít.*

– A Balkánt hasonló okok miatt már 1878 óta folyamatosan puska- poros hordónak tekintették, hisz itt számos háború, polgárháború dúlt az elmúlt másfél évszázadban. Több és viharosabb történelem jutott ezeknek a népeknek, mint amennyit meg tudtak emésztetni. A Nyugat-Balkánnak jelenleg is törékeny és viszonylagos a stabilitása, de valójában továbbra is sok kockázatot rejt magában ez a térség. Részben azért, mert egy nagy világpolitikai játszma színtere, ami a befolyásszerzésért zajlik.

– *Tehát a tét itt az, hogy a nyugat-balkáni országok belátható időn belül vagy az unióhoz csatlakoznak, esetleg társulnak valamilyen formában, vagy a térséget beszippanthatja az orosz, a kínai, esetleg az amerikai érdekszféra?*

– Ennek a két lehetséges folyamatnak a leágazásában vagyunk: vagy az EU-hoz kapcsolódnak valamilyen formában, vagy egy geopolitikai játszma játékszereivé válnak.

– *Orbán pedig csak a helyzetet felismerő és kihasználó közkatona ebben a küzdelemben?*

– A helyzetet jól átlátja, és ezen belül az a célja, hogy a saját befolyását ebben a térségben is megerősítse, és a majdani csatlakozástól még azt is remélheti, hogy emiatt az unió normái is lazulni fognak. Mert ha a Nyugat-Balkán jelen állapotában is csatlakozhat, akkor a jogállamiság elveit már nem lehet senkin komolyan számon kérni. Ugyanakkor csak ismételni tudom: neki is kellene a szövetségesek, mert a politikában veszélyes dolog egyedül maradni.

– *Egyébként pedig az a tét, hogy a balkáni térségben az orosz vagy az európai érdekek érvényesülnek. Orbán képes mindkettőt képviselni?*

– Orbán Viktornak láthatóan saját ágendája van, és ez független a nagy játszma végső kimenetelétől. Ebben az ügyben legfőképp saját érdekeit tartja szem előtt. Neki elsősorban nem a balkáni országok csatlakozása az igazán fontos, bár az is sok előnyt tartogat számára, hanem a folyamatban betöltött támogatói szerepe és az ahhoz kapcsolódó előnyök. Akár csatlakoznak ezek az országok belátható időn be-

lül, akár nem, a feltétel nélküli támogatónak mindenképpen hálásak lehetnek. Ő már akkor is a „pénzéhez” jut, ha a bővítésből végül

nem lesz semmi. Ezt ő pragmatizmusnak nevezi, kritikusai szerint viszont önző opportunizmusról van csupán szó.

Szent-Iványi István jelenleg külpolitikai elemző. A rendszerváltás előtt a demokratikus ellenzék tagja, liberális politikus, a Szabad Demokraták Szövetségének alapítója. 1994 és '97 között a Külügyminisztérium politikai államtitkára, majd a Magyar Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke, 2002–2009 között az Európai Integrációs Bizottság elnöke. Magyarország európai uniós csatlakozása után, 2004 és 2009

között az SZDSZ európai parlamenti képviselője, a külügyi és költségvetési bizottság tagja. 2009 és 2015 között ismét a Külügyminisztérium állományában dolgozott, a Bajnai-kormány idején ismét államtitkár, majd Magyarország nagykövete Ljubljánában. 2018-ban jelent meg a könyve Quo vadis Hungaria? címmel Magyarország külpolitikai dilemmáiról és egy lehetséges alternatíva stratégiai víziójáról.

14

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA